

УДК 37(015)

ЛІТЕРАТУРНА ТВОРЧІСТЬ ІЛЛІ КИРІЯКА – НАЙВИЩЕ ДОСЯГНЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО СЛОВА В КАНАДІ

Деренько В.М.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

У статті аналізується літературна діяльність уродженця Покуття Іллі Киріяка в умовах імміграційної дійсності в Канаді. І. Киріяк відомий журналіст, письменник, педагог, громадський діяч. Акцентується увага на просвітницькій діяльності педагога, розкривається його внесок у розбудову рідномовного шкільництва й культурно-просвітницького життя українців у Канаді.

Ключові слова: діаспора, українсько-канадський письменник, Ілля Киріяк, повість «Сини Землі», літературна творчість.

Постановка проблеми. Педагогічний, історичний, порівняльний аналізи показують, що Покуття – самобутній регіон Східної Галичини – стало батьківщиною багатьох талановитих митців, педагогів, громадських діячів, які плідною працею на ниві духовного життя українського та інших народів, серед яких вони жили й творили, примножили скарби вітчизняної і світової культури, забезпечили їх неперервний поступ. До плеяди цих подвижників – Василя Стефаника, Леся Мартовича, Марка Черемшини, Якова Майданика, Івана Боднарчука, Михайла Бажанського – належить також відомий письменник, педагог, культурно-просвітницький діяч Ілля Киріяк.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За роки незалежності України до вивчення життєво-творчого шляху та літературної спадщини Іллі Киріяка в контексті своїх наукових інтересів частково зверталися науковці В. Аблицов, Р. Зорівчак, І. Руснак та краєзнавці Снятинщини О. Гунько, В. Карий. Але можливості використання творчого доробку українсько-канадського педагога, письменника, громадського діяча ще не набули висвітлення в науковій літературі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема дослідження полягає у висвітленні літературної діяльності відомого діяча західної української діаспори Іллі Киріяка.

Мета статті – проаналізувати умови формування Іллі Киріяка як громадського діяча в українській громаді Канади та розкрити основний зміст його літературної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Шкільна освіта в Україні виходить нині на якісно новий етап розвитку. Формуються концептуальні засади національної системи освіти, народжуються нові концепції, створюються оригінальні навчально-виховні системи. Усе це свідчить про прагнення освітан прислужитися Україні, плекати національну еліту – гармонійно розвинених, творчо мислячих людей. Як засвідчує аналіз, у сучасній школі великою популярністю користуються літературно-творчі, драматичні, театральні гуртки, на заняттях яких учні читають твори видатних письменників, творять самі, читають свої вірші, оповідання, казки, тощо. Відчуваючи брак освіти і знань, Іллі Киріяк на 26 році життя став учнем, Інгліш Скул фор Форінерс у Вегревілі – школи, яка готувала синів українських (і інших) поселенців до навчання в учительському семі-

нарі. Навчання, громадську працю в «Народному Домі» Ілля поєднував з літературною творчістю: він став писати вірші, нариси, оповідання. Через матеріальні труднощі він у 1915 р. покинув школу, але згодом усе таки, здобув середню освіту, а в 1919 р. закінчив педагогічний семінар у Кемврос. Під час літніх канікул вчителював «на фармах», в Іспасі та Москві, в провінції Альберта, а , ставши дипломованим спеціалістом, почав вчителювати в народній школі «Шипинці» в Альберті. Необхідно зазначити, що на сторінках перших українських часописів, крім публіцистичних статей, були опубліковані й перші літературні твори майбутнього письменника – вірші й оповідання, в яких він змальовував складну долю українського емігранта на чужій землі. Серед них було й оповідання «Гіркий сон» [9], що з'явилося в «Новій Громаді» 1 травня 1912 р. і засвідчило появу в українській літературі Канади піонерської доби талановитого і самобутнього майстра художнього слова. У цей період з-під пера І. Киріяка з'явилася низка нарисів, оповідань і гуморесок («Життя», «Спокійне місце», «Як тяжко глядіти», «Посварився пан добродій», «Коли твоя жорстока судьба», «Освідчини», «Вечера» («Кулеша»), «Незрозуміле», «Невдячний», «Святий вечер», «В альбум Іванови», «Дівчина», «Сон», «На стрічу над ходячої ночі» та ін.), в яких змальовано різні сторони життя, побуту, праці, взаємовідносин українських поселенців у Канаді піонерської доби [10]. Своїм виховним потенціалом вони сприяли формуванню національної свідомості емігрантів та їх нащадків, їх духовного світу, утвердженню християнських чеснот.

Варто, однак, зазначити, що з етнічною пресою українців І.Киріяк зв'язків не поривав упродовж усього життя. Найбільш тривалою і плідною виявилася співпраця І. Киріяка з газетою «Український Голос», перший номер якої вийшов 16 березня 1910 р. На думку М.Боровика, «це був перший часопис незалежний від партій, організацій, церкви, часопис загальнонаціональний. «Український Голос» – перший часопис, що мав тоді відвагу стати без залишків на український ґрунт і назвати себе іменем свого народу. Він багато причинився до поширення в Канаді українського національного імені серед тодішніх малосвідомих українців, які називали себе русинами, австріяками, буковинцями, галичанами, руськими – але не українцями. У перших роках існування газета вживала обидві назви («украї-

нець» і «русин»), як синоніми, щоб люди звикли до нового терміну і знали, що «русин» – це українець» [1].

Такий поворот у житті І. Киріяка і його громадській діяльності вважаємо цілком закономірним, адже він поступово відійшов від соціалістичних ідей і, здобувши професію вчителя, перейнявся проблемами рідномовної освіти канадських українців, розбудовою їх етносоціокультурного життя. Тож «Український голос», який «зібрав поважно більшість українського населення Канади під український прапор, під одно ім'я, в одну творчу силу», цілком відповідав його тогочасній суспільно-громадській позиції. Імпонувало педагогу і те, що «на сторінках часопису обговорювалися всі справи, що їх життя накинulo новим поселенцям; справи церковно-релігійні, що тоді українців зокрема хвилювали, справи організаційні, просвітні, рідношкільні, допомога Україні, політичні акції, господарсько-фермерські, робітничі. Всяка ділянка життя була предметом обговорення на сторінках цього національного часопису» [1], що, безперечно, імпонувало І. Киріяку, який цілком віддався вчительській праці і громадській діяльності.

Доцільно наголосити, що в становленні І. Киріяка як майстра художнього слова важливу роль відіграла дискусія в етнічній пресі щодо налагодження українського літературного життя в Канаді. Початок їй дала стаття-звернення М. Петрівського «До молодих канадійських літератів», опублікована в «Українському Голосі» в 1921 р. В ній, зокрема, стверджувалася: «З ласки долі ми тут (у Канаді – В.Д.) поселились і творимо нове життя. Життя інше від цього, яким жили в старім краю – ну, то й природно, це життя повинно виражатись і малюватись в своїй питомій літературі». Завершуючи статтю, автор констатував: «Казати, щов нас нема своїх письменників – це факт, але сказати, що в нас нема здібних людей, що могли би бути ними, не можна» [11]. Завдяки цій статті «Український Голос» 20 липня 1921 р. започаткував сторінку для молодих літераторів «Літературні проби», де публікувалися й художні твори І.Киріяка.

Крім того, стаття М. Петрівського ініціювала дискусію, в якій взяли участь Іван Данильчук («Український Голос», 13.12.1922), Аполінарій Новак («Український Голос», 20.12.1922), В. Бабієнко («Канадійський Фермер», 21.12.1922), М. Петрівський («Український Голос», 17.1.1923) та ін. В останній із них М. Петрівський наголосив на необхідності створення письменницької організації й видання альманаху. Розглядаючи літературу як засіб протистояння асиміляції, він пише: «Маючи нераз нагоду учити українських дітей, я бачив як чужими є для них твори європейських українських письменників. Для них сама Україна річ абстрактна, а тисячі з них навіть не чули такого слова. Ради наших дітей повинна бути література, відповідаюча новому устроєві життя, література, в якій кожний себе знайде. Наша молодіж таку літературу читала би і розуміла. Така література витворить традицію для виростаючої генерації. Цему не порадять європейські письменники, ні ті, що думають і живуть галицьким життям, а це можуть зробити лише молоді літерати, котрі тут вирости і розуміють молодіж

і її світогляд. Крім того, наші письменники своїми творами мали би не малий вплив на загальну українську літературу» [12].

Дискусія і її результати надихнули І. Киріяка на активну літературну творчість, про що він писав у листі до свого друга І. Руріка: «Тепер вправляюся в письменстві... Д-р Осип Назарук підпринявся бути моїм редактором і коли вже він перенесеться на сталий побут до Едмонтону, тоді мої твори будуть друкуватися і шукати читачів. Ти собі не думай, що я собі щобудь, ги, ги!, жартував Киріяк у листі. Причепили титул літерата і підганяють, щоб поставився. Ну я й не дармую. Шкрабаю про все, що лише бачив у своєму житті і де до тепер після слів Назарука я вже побив всіх канадійських письменників талантом і продуктивністю, хоч з моїх матеріалів майже не було нічого друкованого, крім тих пару новель та нарисів...» [3]. Знайомство з О. Назаруком пересло в тривалу дружбу і творчу співпрацю, досвідчений письменник активно сприяв молодому літератору в його творчому зростанні, допомагав утвердитися на ниві красного письменства, про що І. Киріяк не раз згадував із щирою вдячністю.

Публікації в «Українському Голосі» на злободенні теми тогочасного життя етнічної громади принесли І. Киріякові не тільки визнання та популярність, але й завдали певних незручностей. Ось як писав він про це в тому ж листі до І. Руріка: «Громадяни читали ті нариси і нарікали, що їх осуджую. Наприклад, нариси «Мітла», «За вовну», «Повісився», «За пів цента», «Як мене висятили» – це про їх батюшку, та інші відхилили від мене старих громадян. Головно жінки не злюбили мене за «Мітлу», де я чистоту по хатах проповідував. До того часу я був пожаданим гостем у кождім домі. Гостили, приймали, на другий раз запрошували. А я таки відвідував кожную родину в громаді бодай раз на рік. Прийду, огляну господарку, хату і без церемонії звертаю увагу на нечистоту, на непорядки. але так жартом – смішком, у бесіді про худобу, про дітей, і ніхто не противиться. Але зараз по тих нарисах я був уже не дуже пожаданим гостем. Не у всіх. Молодші господарі ще й хвалили мене і в оборот мрій ставали, де на мене нарікали...» [3].

У своїй педагогічній, публіцистичній діяльності не обминав увагою І. Киріяк і таку важливу проблему, як плекання рідної мови, збереження її чистоти від іншомовних впливів. Характерною в цьому плані є його стаття «Не говорим по українськи» [4], опублікована в «Українському Голосі» 1929 р. У ній автор з іронією пише про калічення української мови в щоденному житті українців Канади, перенасичення англіцизмами, що згодом може привести громаду до її непорозуміння з українцями, які живуть в інших державах. Цій же проблемі присвячена стаття І. Киріяка «Українська мова в Канаді» [7], що була надрукована 1933 р. в журналі «Рідна мова». Дослідники припускають, що саме під впливом статей І.Киріяка та І. Шклянки («Шкоди від мовного хаосу в Канаді») редактор журналу професор І. Огієнко опублікував у часописі відозву із закликом «Рятуймо нашу еміграцію від мовного винародовлення – лист до емігрантів в Америці й Канаді», в якій залишав українців цих країн берегти й вивчати рідну мову, користуватися

єдиним правописом і плекати культуру мовлення – усного й письмального, виховувати любов до української мови у підростаючих поколіннях. Гостро дискусійною була й стаття І. Кириака «До справи української мови й правопису» [2], що з'явилася на сторінках «Українського Голосу» в 1935 р. і викликала значний резонанс в українській громаді Канади, яка все більше піддавалася асиміляційним процесам і втрачала рідну мову.

Піклуючись про майбутнє етнічної спільноти в Канаді, І. Кириак як педагог і вихователь української молоді заклав підростаючі покоління канадських українців здобувати освіту, поповнювати лави інтелігенції, працювати задля примноження здобутків і слави рідного народу. З цього приводу у статті «Ще одна сила» він писав: «Кожда сильна держава світа нашого є сильна лише тому, що її горожани представляють великий процент інтелектуальної сили, що піддержує державне життя на всіх галузях, як в індустрії, так і в науці. Також кожний нарід, чи він живе в своїй державі чи в рамках другої держави, є сильний лише тоді, коли має в собі великий процент інтелігенції і то такої, що попри свій фах не уникає громадської просвітно-культурної праці. Як така інтелігенція, вона підносить свій нарід духово, а з тим і матеріально, а такий нарід стає замітним, поважним і сильним між народами світа» [8]. Тож українці в Канаді, щоб виконати цю високу місію щодо свого народу, за переконання-

ми І. Кириака та однодумців, повинні здобувати вищу освіту, поповнювати лави канадської інтелігенції, активно включатися в суспільне життя прибраної батьківщини і таким чином утверджувати авторитет українців як співзасновників нації і держави. На сторінках «Українського Голосу» він систематично вміщував статті і нариси про українських професіоналістів, які водночас були й активними учасниками життєдіяльності етнічної спільноти («Покінчили університетські студії» [6], «Левко Фарина» [5]). Вважаємо, що такі публікації спонукали молодих українців задумуватись над своїм майбутнім, здобувати професійну освіту й активно долучатися до суспільно-політичного життя Канади й української спільноти в цій державі.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. Творча спадщина Іллі Кириака багата і різноманітна. До неї входять літературні твори, публіцистика, статті на педагогічні теми, мовознавчі дослідження. Розкидані по різних часописах вони ще чекають свого вдумливого, неупередженого дослідження. Наголосимо, що таким трудівником, невтомним подвижником духовного життя канадських українців був і сам І. Кириак. Його багатогранна діяльність сприяла розбудові української спільноти в Канаді, формуванню національної свідомості її членів, утвердженню їх авторитету у канадському суспільстві.

Список літератури:

1. Боровик М. Українсько-канадська преса та її значення для української меншини в Канаді / Михайло Боровик. – Мюнхен, 1977. – 344 с. 14.
2. Кириак І. До справи української мови та правопису / Ілля Кириак // Український Голос. – 1935. – 29 травня. 88.
3. Кириак І. Лист до І. Я. Рурика від 16 квітня 1923 р. Зберігається в особистому архіві І. Рурика. 110.
4. Кириак І. Не говорим по українськи / І. Кириак. – Український голос. – 1929. – 13 листопада. 120.
5. Кириак І. Левко Фарина / Ілля Кириак // Український Голос. – 1942. – 16 вересня. 107.
6. Кириак І. Покінчили університетські студії / Ілля Кириак // Український Голос. – 1941. – 29 січня. 129.
7. Кириак І. Українська мова в Канаді / Ілля Кириак // – Рідна мова. – 1933. – № 12. – С. 395. 154.
8. Кириак І. Ще одна сила / Ілля Кириак // Український голос. – 1926. – 28 липня. 160.
9. Лазарович П. Я. Ілля Кириак (29.5.1888 – 28.12.1966) / П. Я. Лазарович // Український Голос. – 1970. – 16 вересня. 184.
10. Марунчак М. Ілля Кириак та його творчість / Михайло Г. Марунчак. – Вінніпег : Українська Вільна Академія Наук, 1973. – 80 с. 192.
11. Петрівський М. До молодих канадських літератів / М. Петрівський // Український Голос. – 1921. – 20 липня.
12. Петрівський М. Ще в справі Альманаха й організації літераторів / М. Петрівський // Український Голос. – 1923. – 17 січня.

Деренько В.Н.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ЛИТЕРАТУРНОЕ ТВОРЧЕСТВО ИЛЬИ КИРИЯКА – НАИВЫСШЕЕ ДОСТИЖЕНИЕ УКРАИНСКОГО ХУДОЖЕСТВЕННОГО СЛОВА В КАНАДЕ

Аннотация

В статье анализируется литературная деятельность уроженца Покутья Ильи Кирияка в условиях иммиграционной действительности в Канаде. Илья Кириак известный журналист, писатель, педагог, общественный деятель. Акцентируется внимание на просветительской деятельности педагога, раскрывается его роль в развитии родноязычного образования и культурно-просветительской жизни украинцев в Канаде.

Ключевые слова: диаспора, украинско-канадский писатель, Илья Кириак, повесть «Сыны Земли», литературное творчество.

Derenko V.N.

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

ILYA KIRIAK LITERARY WORKS – THE HIGHEST ACHIEVEMENT OF UKRAINIAN ARTISTIC EXPRESSION IN CANADA

Summary

We analyze the literary work of Ilya Kiriak native Pokuttya in terms of immigration reality in Canada. Ilya Kiriak- journalist, writer, teacher and public figure. The attention paid to the educational activities of the teacher, revealed his role in the development of ridnomovnogo schooling, cultural and educational Ukrainian life in Canada.

Keywords: diaspora, Ukrainian-Canadian writer, Ilya Kiriak, story “Sons of the land”, literary works.